

کتاب‌های کمک‌درسی

را جانشین کتاب‌های درسی نکنید!

اسفندیار معتمدی

در آبان‌ماه سال ۸۷، زیارت حضرت رضا(ع) نصیبم شد و به مشهد رفتم. در آن‌جا یکی از همکاران علاقه‌مند و پویا راهنمایم شد تا به مجموعه آموزشی امام رضا (ع) بروم و با مدیر، دبیران و دانش‌آموزان آن مجتمع آموزشی آشنا شوم.

در ابتدای ورود به مجتمع آموزشی (دبستان، راهنمایی و دبیرستان) یاد شده، ساختمان‌های زیبایی آن توجهم را به خود جلب کرد، به ویژه این که دانش‌آموزان در هر گوشه از میدان‌های آن به ورزش و نرمش و حرکت اشتغال داشتند و صدای زندگی را به گوش می‌رساندند.

در دفتر دبیرستان، مدیر و ناظم مرا به گرمی پذیرفتند و از همان لحظه نخست، بحث آموزشی را شروع کردند. معاون مدرسه پرسید: «چرا دانش‌آموزان مفاهیم درسی را از کتاب‌های کمک‌درسی انتشارات آزاد زودتر و بهتر از کتاب‌های درسی رسمی یاد می‌گیرند و به آن‌ها اقبال بیشتری دارند؟ آیا کارشناسان سازمان پژوهش و دفتر برنامه‌ریزی و تألیف نمی‌توانند کتاب‌های درسی را به همان شیوه کتاب‌های کمک‌درسی بنویسند و دانش‌آموزان و معلمان را راحت کنند و از خرید کتاب‌های اضافی جلوگیری نمایند؟»

حاضران در دفتر مدرسه همه علاقه‌مند شدند که به این پرسش پاسخ داده شود و در بحث شرکت کردند. حاصل آن بحث‌ها چنین بود:

هدف آموزش و پرورش در دوره متوسطه، تربیت انسان‌هایی کمال یافته است که استعدادهايشان شکفته شده، محیط خود را می‌شناسند، با توانایی‌های خود آشنا شده‌اند، بر مهارت‌های زندگی تسلط یافته‌اند، نسبت به جامعه، محیط، خانواده و خود احساس مسئولیت می‌کنند و راه خود را برای ادامه تحصیل یا انتخاب شغل و حرفه تشخیص می‌دهند.

کتاب‌های درسی رسمی دارای آن‌گونه محتوای آموزشی‌اند که دانش‌آموزان را به سوی هدف‌های فوق‌الذکر حرکت دهند، اما هدف کتاب‌های کمک‌درسی منحصر به آن است که دانش‌آموزان را برای موفقیت در کنکور ورود به دانشگاه‌ها و مدارس عالی آماده کنند.

کتاب‌های درسی، آموزش و پرورش فرد را در نظر دارند، اما کتاب‌های کمک‌درسی متوجه آموزش، آن‌هم در مسیر امتحان و کنکورند. البته بعضی از آن‌ها در این راه موفق‌اند و دانش‌آموزان را با فنون «تست زنی» چنان آشنا می‌کنند که حتی داوطلب، بدون آن که کتاب درسی خود را بخواند و با مفاهیم علمی آشنا شود، می‌تواند تعدادی از پرسش‌ها را پاسخ گوید و به دانشگاه راه یابد.

امروزه یکی از بزرگ‌ترین اشکالات آموزشی ما این است که آموزش و پرورش کشور «کنکور محور» شده، بعضی از خانواده‌ها نیز به این انحراف بیش‌تر دامن می‌زنند و کودکان خود را از ابتدا در مدارس وارد می‌کنند که «مسابقه و تست» اساس کار آن‌ها باشد. این کار سبب می‌شود که کودکان به جای یادگیری مفاهیم و تجزیه و تحلیل آن‌ها، راه‌هایی را فرا بگیرند که بتوانند پرسش‌های چهار جوابی را پاسخ گویند. این قبیل دانش‌آموزان کم‌تر می‌توانند مطالب علمی را تجزیه و تحلیل کنند، به داورى بپردازند و سرانجام پژوهشگر و یادگیرنده مبادام‌العمر شوند.

لذت علم‌آموزی نصیب دانش‌آموزانی خواهد شد که کتاب‌های درسی رسمی خود را با دقت و تأمل بخوانند، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام دهند، به پژوهش

بپردازند، گزارش کار بنویسند و خود را عملاً برای انجام فعالیت‌های علمی و تولید علم آماده کنند. بسیاری از کتاب‌های کمک‌درسی، دانش‌آموزان را سطحی و یک بعدی می‌کنند و آن‌ها را فقط برای گذشتن از سطح کنکور آماده می‌سازند. متأسفانه در این راه، بعضی از معلمان و بسیاری از خانواده‌ها، تنها هدف موفقیت در کنکور را در نظر می‌گیرند و مانع‌رشد همه جانبه دانش‌آموزان و فرزندان خود می‌شوند. توجه به کنکور سبب شده که حتی در بعضی از دبستان‌ها دانش‌آموزان را با پرسش‌های چهار جوابی آشنا کنند و رقابت نادرستی میان محصلین به وجود آورند، رقابتی که اغلب جای همکاری و دوستی را می‌گیرد و دانش‌آموزان را به رقابت با یکدیگر وا می‌دارد.

البته نباید اثر مطلوب بعضی از کتاب‌های کمک‌درسی و آموزشی را منکر شد: کتاب‌های درسی دارای محدودیت‌هایی است و نمی‌تواند همه مفاهیمی را که به کار زندگی و آینده دانش‌آموزان می‌آید، در برگیرد. کتاب‌های کمک‌درسی می‌توانند با گسترش مفاهیم، تصاویر، نمودارها و فعالیت‌های اضافی، کمبود کتاب‌های درسی را جبران کنند. اما مشکل آن جاست که بسیاری از کتاب‌های کمک‌درسی با تبلیغات فراوان و ظاهری آراسته، خانواده‌ها و دانش‌آموزان را فریب می‌دهند و در قفسه کتابخانه‌های مدارس یا در کیف‌های دانش‌آموزان جای می‌گیرند و بار آن‌ها را سنگین می‌کنند.

خوشبختانه در سال‌های اخیر، در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به این مهم توجه شده و برای انتخاب و معرفی بهترین کتاب‌های کمک‌درسی و آموزشی دفتری گشایش یافته است که هر ساله مناسب‌ترین کتاب‌ها را برای مطالعه دانش‌آموزان انتخاب و معرفی می‌کند. علاوه بر آن، این دفتر با تشویق مؤلفان، مترجمان و ناشران می‌کوشد سطح آموزشی و پرورشی کتاب‌هایی را که در دسترس دانش‌آموزان قرار می‌گیرد، روز به روز بالاتر ببرد.

به امید روزی که دانش‌آموزان بیش از پیش به مطالعه و پژوهش بپردازند و کتاب‌هایی در دسترس آن‌ها قرار گیرد که سبب رشد و پرورش همه جانبه آنان شود.

ان شاءالله.